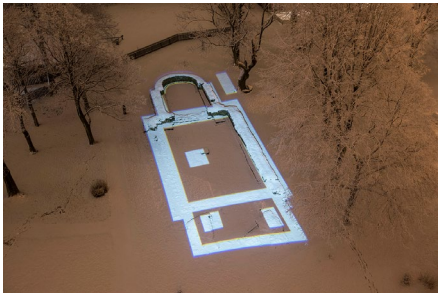

 Riksantikvaren Pb. 1483 Vika, 0116 Oslo Besøksadresse: Dronningensgt. 13 Internett: www.riksantikvaren.no Vinternatt ved St Nikolas kirkeruin Fotograf: Arve Kjersheim, Ark-foto 2018		Statusrapport 2018	
		Prosjekttittel <i>Riksantikvarens ruinprosjekt</i>	
		Prosjektbeskrivelse Ruinprosjektet er et av Riksantikvarens ti bevaringsprogrammer der målet er å sette i stand et utvalg kulturminner innen utgangen av 2020. For Ruinprosjektet er målet bevaring, tilrettelegging for publikum, skjøtsel og pleie av områdene rundt ruinene samt overvåking og langsiktig vedlikehold. De 12–15 største anleggene vil bli prioritert, samt ruiner som engasjerer lokalmiljøet sterkt. (St.meld. nr. 16 (2004-2005), side 28.	
		Organisasjon En prosjektgruppe bestående av representanter fra Kunnskapsutviklingsavdelingen og Kulturminneavdelingen.	
		Mål for arbeidet (delmål, tiltak) i 2018: 1. Konservering og skjøtsel: Tilstandsanalyse, konservering og skjøtsel av utvalgte ruinanlegg. 2. FOU og dokumentasjon: Georadar, fotogrammetri, fotodokumentasjon og arkeologiske undersøkelser. 3. Informasjon og formidling: Fotodokumentasjon av ruiner. 4. Kompetanseutvikling: Seminar for eiere og deltakelse på kurs og seminarer.	
		Går til Klima- og miljødepartementet	
Arkivkode	351.3	Utførende enhet Riksantikvaren, Kunnskapsutviklingsavdelingen, Konserveringsseksjonen	
Elektronisk filnavn		Prosjektleder Inger-Marie Aicher Olsrud	Dato 29.3.2019
Prosjektnr 313/602	Periode 2018	Godkjent av Seksjonssjef Harald Ibenholt	

Del I Fremdrift, organisasjon og økonomi

2018 var 13. år i Ruinprosjektet. Vi høster stadig verdifulle erfaringer og vi er etter hvert bedre i stand til å gjøre en helhetsvurdering av tiltak ut fra f.eks. vær/klima, generell tilstand, belastning fra besøkende, materialvalg og metode. Nettverkene fungerer godt og vi merker oss spesielt et høyt faglig nivå på eier- og forvaltersiden.

Det er brukt ca 13 mill på Ruinprosjektet i 2018 inkl. overførte midler fra 2017.

Det vises for øvrig til mer utfyllende rapporter for de enkelte anleggene og for ulike forskningsprosjekter som er utført. Disse er lagt ut på Riksantikvarens vitenarkiv. Rapportene kan også fås ved henvendelse til Riksantikvaren.

Prosjektgruppen

Inger-Marie Aicher Olsrud, prosjektleder

Harald Ibenholt, seksjonssjef

Karin Axelsen, prosjektmedarbeider

Live Johannessen, prosjektmedarbeider arkeologi

Økonomi

Det er betalt ut 13 038 591 kr på Ruinprosjektet i 2018.

1. Konservering og skjøtsel	12 193 294
2. Forskning og utvikling	666 279
3. Informasjon og formidling	78 802
4. Kompetanseutvikling og kurs	100 217
	13 038 591

Del II Arbeidet i prosjektet

Konservering og skjøtsel

Munkeby klosterruin, Levanger, Trøndelag – ID 7018

Konservering av nordmuren er fullført. Store flater og mye sement. Likevel er mye av den originale kjernen bevart.

Det har vært nødvendige og viktige diskusjoner om hva som kan regnes for originalmateriale og hvordan men best kan ta vare på dette.

Videre er det gjort forberedelser til arbeidene i 2019, der man fokuserer på vest- og sørveggen. Arbeidet er utført av Bakken & Magnussen AS.

Munkeby klosterruin under konservering i mai 2018.

Foto: Karin Axelsen, Riksantikvaren

Tautra klosterruin, Frosta, Trøndelag – ID 85612

Det er i hovedsak arbeidet med innvendig murverk på skipets nordvegg.

Deler av ytre del av murverket er rekonstruert med stedvis hulrom bak. Dette medfører at det må arbeides med stor forsiktighet. Det viser seg at konserveringsmørtelen fra 1880-tallet – KC 80/20 – har fungert så bra at man har valgt å videreføre denne.

Arbeidet er utført av Bakken & Magnussen AS.

Nordportalen er rekonstruert, og det diskuteres nå hvordan man skal løse dette i det videre arbeidet.

Foto: Karin Axelsen, Riksantikvaren

Steinvikholm slottsruin, Stjørdal, Trøndelag – ID 91501

Murarbeidene har i år vært konsentrert om nordfløyen, og spesielt veggene som skiller rom 107/108 og 109/120 (borggården). Det er viktig å finne ut hvordan det originale murverket var bygget opp. Det arbeides også med toppdekke på tidligere konserverert murverk, skyteåpninger i nord og øst samt noe reparasjon av tidligere konserverert murverk – sistnevnte med KC 50/50. Arbeidet er utført av Bakken & Magnussen AS.

Murer Erlend Frengen og seksjonssjef Harald Ibenholt diskuterer løsninger for konservering av murverk i døråpning.
Foto: Karin Axelsen, Riksantikvaren

Reinskloster, Rissa, Trøndelag – ID16337

Reinskloster er i hovedsak ferdig konserverert, men det gjenstår noe restarbeid i stein og treverk. Utrast murverk i søndre korsarms vestvegg er gjenoppmurt og det er gjort noen mindre reparasjoner av treverk i tilknytning til sørportalen. Det er også foretatt tilsyn av tidligere konserverert murverk. Arbeidet er utført av Bakken & Magnussen AS.

Lift klargjort for inspeksjon og mindre reparasjoner på vestveggen med portal.
Foto: Geir Magnussen, Bakken & Magnussen AS.

Bispeborgen Domkirkeodden, Hamar, Hedmark – ID 88381

Anno Museum Domkirkeodden er både tiltakshaver og sammen med eksterne murere også utførende for konserveringen. Tidligere konserverert murverk følges opp med mindre arbeider, men hovedinnsatsen i 2018 ble lagt i konservering av tårnet i Bispeborgen. Murverket er sterkt brannskadet og forvitret. Murarbeidet utføres dels med egenprodusert kalkmørtel. Arbeidet er utført av Anno Museum Domkirkeodden og innleide murere.

Nordveggen i tårnet under konservering.
Foto: Inger-Marie Aicher Olsrud, Riksantikvaren

Holla kirkeruin, Nome, Telemark – ID 77951

Hovedtyngden av arbeidet på Holla i 2018 har vært gjenoppmuring av vestportalen – en 1700-talls teglportal. Murverket over buen er i sin helhet demontert og gjenoppmurt. Sørportalen er ferdigstilt og det er gjort mindre arbeider på nordmuren. Gravplaten (støpejern) er demontert og oppbevares midlertidig på Ulefos Jernværk. Arbeidet er utført av Murmester Gulliksen AS.

Holla kirkeruin sett fra NV. Murene på våpenhuset er tildekket og stillas for gjenoppmuring av vestportalen dekker vestveggen.

Foto: Inger-Marie Aicher Olsrud, Riksantikvaren

Mikaelskirken Tønsberg, Vestfold – ID12373

I 2018 ble østre del av kirken konserverv. Murverket var ustabilt og for å forhindre utrasing startet man derfor med å mure nytt toppdekke. Ruinen er nå i hovedsak ferdig konserverv, men det gjenstår å beslutte løsning for et originalt teglgulv i nordlige trapperom. Arbeidet er utført av Murmester Dag Arne Nilsen AS.

Ettervanning av murene også 17. mai! Murer Lise Marie Sommerstad har tatt en pause fra 17. mai-toget.

Foto: Privat (LMS).

Selje kloster og helgenanlegg – ID 83760 og 84839

Det er gjort unna en del mindre murarbeid og reparasjoner i klosterfirkanten. Stien opp til helgenanlegget ble ferdigstilt i anledning HM Dronning Sonjas besøk under markering av Bjørgvin Bispdømmes 950-årsjubileum. Det er foretatt arkeologiske undersøkelser og murarbeid i trapp opp til helgenanlegget samt innledende undersøkelser i Sunnivakirken. Arbeidet er utført av Bakken & Magnussen AS og NIKU.

Bjørn E. Jensen og Geir Magnussen vurderer murverket i terrassen.

Foto: Inger-Marie Aicher Olsrud, Riksantikvaren.

Lyse kloster, Os, Hordaland – ID 6459

Det er utført konserveringsarbeider i SØ-fløyen og det er lagt nytt toppdekk på vestmuren – denne gangen med KC-mørtel. Det diskuteres hvordan man best kan sikre portalbasene i kapittelsalen og gravene i sakristi og kor. Ny guide er utarbeidet i samarbeid med Byantikvaren i Bergen.

Arbeidet er utført av Bakken & Magnussen AS.

Eier, tiltakshaver, Byantikvaren, Riksantikvaren og murmester vurderer det nye toppdekket på vestmuren.

Foto: Inger-Marie Aicher Olsrud

Halsnøy kloster, Kvinnherad, Hordaland – ID 64166

Klosterområdet er stort og krever stor innsats ang. grøntskjøtsel. Dette utføres av museets ansatte, som også deltar i murkonserveringen.

Brønnrommet er ferdigstilt, Nordfløyen er ryddet og der er gjort arkeologiske undersøkelser i S1. Murarbeidene er konsentrert om vestfløyen.

Gressarmeringen er nå ført fram til hovedbygningen.

Arbeidet er utført av Murmester Rune Johannessen AS, NIKU og Sunnhordland Museum.

Vestfløyen tildekket for konservering.

Foto: Inger-Marie Aicher Olsrud, Riksantikvaren

St Nikolas kirkeruin, Sarpsborg, Østfold – ID 50755

St Nikolas kirkeruin var ferdig konserverert i 2012, og nå var det behov for en grundig gjennomgang av murverket. Det er utført punktvis spekking av hele ruinen, det er lagt ny singel inntil murfoten og torvdekket er reparert der det var behov for dette. Det er videre søkt om dispensasjon for tilrettelegging for adkomst. Dette vil bli gjennomført i 2019. Arbeidet er utført av Murmester Johnny Skarpnord.

Spekking av innvendig murverk i apsiden.

Foto: Mona Beate Buckholm Vattekar, Østfoldmuseene.

Hovedøya klosterruin, Oslo – ID 3198

Ruinene på Hovedøya har fortsatt stigende besøkstall med mye gjennomgangstrafikk, noe som medfører stor belastning på området. Det er utført grøntskjøtsel av området samt vasking av murverk som var begrodd med alger og/eller mose. Forberedelse til konservering pågår. Arbeidet er utført av Oslo kommune Bymiljøetaten.

Bymiljøetaten klipper gress ved klosterruinene.

Foto: Inger-Marie Aicher Olsrud, Riksantikvaren

Mo kirkeruin, Vestre Slidre, Oppland – ID 13036

Konserveringen av Mo kirkeruin ble avsluttet i 2011, og nå var det tid for en gjennomgang av murverket. Det har stått seg meget bra, men det var enkelte punkter med oppsprukken og oppsmuldet mørtel.

Arbeidet er utført av Slidre bygg & prosjektering AS.

Trykkluft for rengjøring av fuger før spekking.

Foto: Slidre bygg & prosjektering AS.

Kapittelberget kirkeruin, Skien, Telemark – ID 33323

Kapittelberget ble konservert i forkant av ruinprosjektet, ferdig i 2006. Ruinen ble den gang ikke gjennomkonservert, men punktvis reparert og det ble lagt nytt toppdekke på hele ruinen. Det aller meste av konserveringsarbeidet og toppdekket står fortsatt meget bra, men vi antar at det på sikt er nødvendig med mer omfattende arbeider. Det ble derfor gjort en overordnet tilstandsrapport i 2018 samt at ruinen er vasket. Arbeidet er utført av Murmester Gulliksen AS.

Murmester Jan Thomas Sortedal inspiserer murverket.

Foto: Inger-Marie Aicher Olsrud, Riksantikvaren.

Forskning og utvikling

Kalkbrenning i Hyllestad

Den store middelalderovnen (kopi) på kvernsteinsenteret i Hyllestad ble i 2018 bygget om og supplert med en mindre ovn. Denne er mer anvendelig for mindre forsøk samt at flere kan slippe til med egne kalkbrenningsprosjekter. Museet har samlet og konsolidert et solid nettverk der både murere, kalkbrennere og andre interesserte møtes.

Arbeidet utføres av Musea i Sogn og Fjordane Kvernsteinsenteret.

Den store kalkovnen i Hyllestad brenner under håndverkersamlingen i juni 2018.

Foto: Per Storemyr, Musea i Sogn og Fjordane

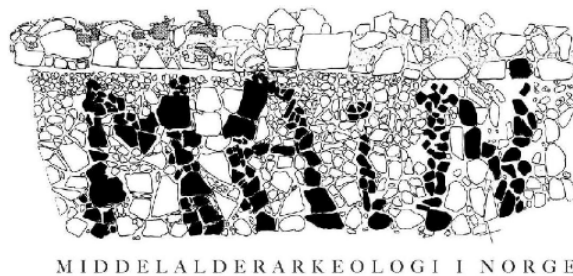

MAIN - Middelalderarkeologi i Norge

MAIN er et ideelt nettverk som består av studenter, museumsasatte, forskere, ansatte i forvaltningen mfl. Hvert år arrangeres et dagsseminar der aktuelle problemstillinger vedrørende middelalderarkeologi tas opp. Riksantikvarens ruinprosjekt gir et lite bidrag til dette arbeidet.

MAINs logo.

Illustrasjon: MAIN - <https://nb-no.facebook.com/middelalderarkeologi/>

Flyskanning av Mjøskastellet og Valdisholm

Dette delprosjektet har som mål å sikre ruinene uten fysiske inngrep. Dels fordi de er minimalt konserververt fra før og fordi de ligger utilgjengelig til på holmer i hhv. Mjøsa og Glomma. Beliggenheten medfører også at tilgjengeligheten kan være vanskelig, og i 2018 ble de planlagte undersøkelsene utsatt grunnet flom og vanskelige isforhold. Det ble dermed kun gjort mindre rapporterings- og forberedelsesarbeid.

Arbeidet utføres av NTNU og NIKU.

NTNU og NIKU på vei ut til forundersøkelser på Valdisholm.

Foto: Inger-Marie Aicher Olsrud, Riksantikvaren.

Fotogrammetri

Bispeborgen i Hamar (del), Selje kloster og helgenanlegg og Fransiskanerklosteret i Bergen er dokumentert i 2018. Det er gjort både fotogrammetri og video fra drone. I tillegg er det gjort bearbeiding av data fra tidligere dokumentasjon.

Arbeidet er utført av PAST SC.

Terrassene, Sunnivakirken og deler av helgenanlegget fra Selje filmet fra drone.

Skjermdump fra video fra PAST SC.

Arkeologisk undersøkelse ved Mikaelskirken i Tønsberg

I forbindelse med konserveringsarbeidet ble det foretatt en arkeologisk undersøkelse i området ved det originale teglgulvet som ble funnet under konserveringsarbeidene. Det er gjort arkeologiske funn tidligere i samme område, og det var derfor viktig å få undersøkt stedet. Det ble ikke gjort nye funn i det aktuelle området, men det ble funnet et kleberfragment i nærheten.

Arbeidet ble utført av NIKU.

NIKU under utgravingen i ruinens nordlige del.

Foto: NIKU.

Oppfølging av ruinarbeidet i Bergen

I hovedsak følges arbeidet i ruinprosjektet opp av Riksantikvarens egne medarbeidere. Dette sikrer god oversikt og sammenheng. Men – det er også verdifullt å bruke den lokale/regionale kompetansen. For ruiner i Bergen og Os er det Byantikvaren i Bergen som er tettest på planleggings- og oppfølgingsarbeidet.

Heming Hagen og Torbjørn Melle fra Byantikvaren i Bergen vurderer nykonserverte murverk på Vesle steinhall, Bergenhus.

Foto: Inger-Marie Aicher Olsrud, Riksantikvaren

Teglmateriale fra Steinvikholm

I nordfløyen på Steinvikholm er det flere dører og vindussmyg som tydelig er konserververt med tegl.

En viktig oppgave før valg av konserveringsmetode er å finne ut hva som er originalt og hva som er konserveringstegl samt hva slags løsning og hvilke materialer som opprinnelig ble benyttet.

Arbeidet er utført av NIKU og Bakken & Magnussen AS.

Rapporten fra NIKU og Bakken & Magnussen.
Illustrasjon: NIKU

NORSK INSTITUTT FOR KULTURMINNEFORSKNING

niku

Informasjon og formidling

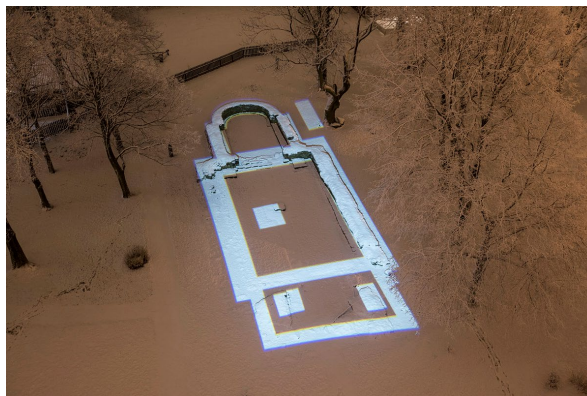
Fotodokumentasjon

St Nikolas kirkeruin Sarpsborg er fotodokumentert. Restarbeid på Mariakirken i Oslo avventer til området er ryddet.

Arbeidet er utført av Ark-foto v/fotograf Arve Kjersheim.

St Nikolas kirkeruin belyst fra tårnet på formidlingsbygget på Borgarsyssel Museum..

Foto: Fotograf Arve Kjersheim, Ark-foto

Kurs og kompetanseutvikling

Seminar for eiere og forvaltere av middelalderruiner i Sarpsborg

I begynnelsen av oktober var 16 eiere og forvaltere av middelalderruiner samlet på Borgarsyssel Museum i Sarpsborg. Tema denne gangen var *Forskning, forvaltning og formidling* – et bredt spekter av tema som på en utmerket måte ble presentert av deltakerne selv.

Seminar deltakerne stiller opp på Olavs voll der Mona Beate Buckholm Vattekar fra Borgarsyssel Museum var guide.

Foto: Inger-Marie Aicher Olsrud, Riksantikvaren

Kompetanseutvikling for prosjektgruppen: Nordisk Kalkforum

Faglig oppdatering er viktig, og prosjektgruppen deltar i flere fora for dette. Dette året ble Nordisk kalkforum arrangert i Århus i Danmark. Det var foredrag, demonstrasjoner og befaringer, blant annet til Teknologisk Institut.

Trykkprøving av tegl på Teknologisk Institut i Århus.

Foto: Inger-Marie Aicher Olsrud, Riksantikvaren.

Nordisk ruinseminar i Tønsberg

Nordisk ruinseminar arrangeres hvert annet år i ett av de nordiske landene Finland, Sverige, Danmark, Færøyene og Norge. Denne gangen var det Norges tur og seminaret ble arrangert i Tønsberg i samarbeid med Vestfold fylkeskommune og Tønsberg kommune. Som alltid ble mange temaer berørt, men denne gangen var det spesielt fokus på *lyssetting av ruiner*. Seminaret avsluttet med befaring til Kapittelberget i Skien og Holla kirkeruin i Nome.

Diskusjonen går videre i krypten på Kapittelberget.
Foto: Inger-Marie Aicher Olsrud, Riksantikvaren

29.3.2019

Inger-Marie Aicher Olsrud